

רוח ירושלמית

הח"ס ״הרב קוק״

השיעור המרכזי בבית הרב קוק רח' הרב קוק 9 ירושלים בכל יום שלישי 20:00

בסייעתא דשמיא

חוברת כה'
ימי התשובה

שערי עזה

סוד השעיר לעזאזל

הרב יצחק חי זאגא

שערי עזה

שלו' לכולם. מתוך אוירת ימי התשובה, נעסוק בענינה הרוחני המיוחד של העיר עזה, השייכת לנחלת שבט יהודה, ובגילוי סוד עזותה. אמר רבי שמעון בן לקיש, ביצה כה: 'שלשה עזין הן: ישראל באומות, כלב בחיות, תרנגול בעופות. ויש אומרים: אף עז בבהמה דקה, ויש אומרים: אף צלף באילנות'. יעקב אבינו אומר לראובן, בראשית מט', '..בכורי אתה.. יתר שאת ויתר עז'. מסביר רש"י, 'יתר שאת, ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, לשון נשיאות כפים, ויתר עז, במלכות, כמו ויתן עז למלכו' (שמואל א' ב'). תמוה. הכיצד ישראל עזים שבאומות, ומלכם בעל עזות יתרה, והלא נאמר ביבמות עט., 'שלשה סימנים יש באומה זו: הרחמנים, והביישינין, וגומלי חסדים..?' ובאבות ה' כ', 'יהודה בן תימא אומר, עז פנים לגיהנם ובושת פנים לגן עדן?' אז מה פשר העזות הזו?

שמשון הגיבור, נופל דוקא בעזה. 'תניא רבי אומר', סוטה ט: 'תחילת קלקולו בעזה, לפיכך לקה בעזה..'. כך מסופר בשופטים טז', 'וילך שמשון עזתה, וירא שם אשה זונה.. לעזתים לאמר, בא שמשון הנה.. ויארכו לו כל הלילה בשער העיר.. ויקם בחצי הלילה, ויאחזז בדלתות שער העיר ובשתי המזוזות ויסיעם עם הבריה, וישם על כתפיו, ויעלם אל ראש ההר אשר על פני חברון'. תמוה. מה ראה לקחת את שערי עזה, ולהעלותם לחברון? 'תניא, א"ר שמעון החסיד', סוטה י. 'בין כתיפיו של שמשון, ששים אמה היה, שנאמר.. ויאחזז בדלתות שער העיר.. וישם על כתיפיו, וגמירי, דאין דלתות עזה פחותות משישים אמה'. מה כל כך חשוב לדעת, ששערי עזה היו ברוחב של ששים אמה? נתבונן בענינה של עיר הקודש עזה ת"ו, וננסה להבין את סוד אדמתה הקדושה.

לכבוד מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל, עלה השמימה ג' אלול התרצ"ה

עזאזל

במרכז עבודת הכהן הגדול ביום הכפורים, לכפר על ישראל, עומדים שני שעירי עיזים, הנחשבים כאמור, לעיזים שבבהמה דקה. אומרת המשנה, יומא סב., 'שני שעירי יום הכפורים, מצותן שיהיו שניהן שוין במראה, ובקומה, ובדמים, ובלקחתן כאחד'. לכתחילה, מצוה שיהיו שני השעירים שוין בצבעם, לבנים שחורים או אפורים, וכן בגובהם, ובשווים בשוק, ושיקנו שניהם כאחד. התורה מצוה, ויקרא טז', 'ולקח את שני השעירים, והעמיד אותם לפני ד'.. ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לד' וגורל אחד לעזאזל. והקריב אהרן את השעיר אשר עלה עליו הגורל לד', ועשהו חטאת. והשעיר אשר עלה עליו הגורל לעזאזל, יעמד חי לפני ד' לכפר עליו, לשלח אותו לעזאזל המדברה'. מה פירוש המילה 'לעזאזל'? מסביר רש"י, 'הוא הר עז וקשה, צוק גבוה, שנאמר, ארץ גזרה, חתוכה'.

מרכז תשומת הלב ביום הכפורים, תופסת לכאורה, כניסת הכהן הגדול לקודש הקודשים, להזות דם פרו, ודם השעיר שעלה בגורל לד', ולהקטיר הקטורת. אבל בעצם, עיקר כפרת היום, נעשית דוקא על ידי השעיר המשתלח לעזאזל. אומרת המשנה, שבועות ב:, 'ועל זדון טומאת מקדש וקדשיו - שעיר הנעשה בפנים ויום הכפורים מכפרין. על שאר עבירות שבתורה, הקלות והחמורות, הזדונות והשגגות, הודע ולא הודע, עשה ולא תעשה, כריתות ומיתות בית דין - שעיר המשתלח מכפר'. השעיר שעולה לד', מכפר על חטאו של מי שנכנס למקדש כשהוא טמא, או אכל קדשים כשהוא טמא. אבל על כל שאר עבירות שבתורה, מכל הסוגים והמינים, שעיר המשתלח, הוא המכפר הראשי.

השאלה היא, מה פשר ההבחנה, בין כפרת החטאים הקשורים לטומאת מקדש וקדשיו, לבין כל שאר העבירות? ואם כבר הבחנת, מדוע בשני שעירים שנראים כתאומים זהים? ובכלל, מדוע לשלח עז לעזאזל, כדי לכפר על עוונות ישראל? מה הענין בעזות הזו?

חוץ לתחום

אומרת המשנה, יומא סו., 'מיקירי ירושלים, היו מלוין אותו עד סוכה הראשונה. עשר סוכות מירושלים ועד צוק..'. מחשובי ירושלים, היו מלוין את השליח שלקח את השעיר לעזאזל, עד הסוכה הראשונה מעשר הסוכות, שהיו מירושלים עד עזאזל. 'על כל סוכה וסוכה אומרין לו, הרי מזון והרי מים', כדי שידע שאם אינו חש בטוב, יש מזון ומים בעבורו, ופיתו בסלו. 'ומלוין אותו מסוכה לסוכה, חוץ מאחרון שבהן, שאינו מגיע עמו לצוק, אלא עומד מרחוק ורואה את מעשיו'. המשנה, על פי דעת ר' מאיר, שהמרחק מירושלים לעזאזל, הוא 12 מילין. המרחק בין סוכה לסוכה, אלפיים אמה, למעט הסוכה האחרונה שהיתה רחוקה מעזאזל, יותר מאלפיים אמה, ורק לשליח עצמו, מותר היה לצאת חוץ לתחום שבת, כדי לשלח את השעיר. השאלה היא, מדוע לא הוסיפו סוכה, כך שלא יצטרך השליח, לצאת חוץ לתחום שבת?

כתב התוספות יום טוב, 'לא היו עושין סוכה אחת עשרה, שאם כן, לא היה מקרי, ארץ גזירה, כיון שמן הסוכה, רשאיין לילך עד לשם, בו ביום'. לפי דבריו, יציאת השליח חוץ לתחום, מכוננת כחלק מהמצוה, לשלחו לארץ גזרה, היינו, גזורה וחתוכה מהגעה, כביכול. אך אם נעשה הדבר בכונה, כחלק מהמצוה, השאלה רק גוברת, מה הענין בזה?

כתב ר' חיים ויטאל משם האר"י הקדוש, בפרי עץ חיים פח: לענין שבת, 'ענין חילול שבת, יש בו שתי בחינות, אחד, הוא סוד עשיית מלאכה, שני, הוא הליכה ויציאה חוץ לתחום. אמנם מי שעושה מלאכה בשבת, הנה גורם להכניס הקליפה בפנים בקדושה.. להיכנס הקליפות ולטמא מקדש ד'.. אך היוצא חוץ לתחום.. עוקר נשמתו מן הקדושה, ומוציאה למקום הקליפה..! על פי דברי האר"י אלו, אפשר להציע, שחטאי טומאת מקדש וקדשיו, הם הכנסת הלא טוב אל הקודש פנימה, ולכן נעשית כפרתם בתוך קודש הקודשים, לעומת זאת, כל שאר עבירות שבתורה, אינן אלא בחינת יציאה חוץ לתחום, ולכן כפרתם נעשית, דוקא מחוץ לתחום, מקום שליטת הקליפות.

על פי דברים קדושים אלו, נוכל לומר, שהעזים מושוות, כדי לומר, שמדובר באותו אדם, שבעזות מעשיו הלא טובים, הכניס את הטומאה למקום הקודש, או שיצא חוץ לתחום, למקום הטומאה, הוא עזאזל. אך עדין קשה, מה פשר דחיפת השעיר לעזאזל?

אברים אברים

ממשיכה המשנה, 'חולק לשון של זהורית, חציו קשור בסלע, וחציו קשור בין שני קרניו, ודחפו לאחוריו, והוא מתגלגל ויורד, ולא היה מגיע לחצי ההר, עד שנעשה אברים אברים..! על לשון הזהורית האדומה, אומרת המשנה, יומא סח: 'אמרו לו לכהן גדול, הגיע שעיר למדבר. ומניין היו יודעין שהגיע שעיר למדבר.. רבי ישמעאל אומר, והלא סימן אחר היה להם, לשון של זהורית היה קשור על פתחו של היכל, וכשהגיע שעיר למדבר, היה הלשון מלבין, שנאמר, ישעיהו א' יח', אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו'. בשנים כתיקונם, עם דחיפת השעיר לעזאזל, היתה הלשון האדומה, נעשית לבנה, ומבשרת לישראל על כפרתם. אך מדוע גולת הכותרת של התשובה והכפרה, מתבטאת בדחיפת עז לעזאזל, מצוק גבוה וחתוך? למה לא לשחוט אותה כמו כל קרבן? ומדוע מדגישה המשנה, את התפרקותה של העז, לאברים אברים?

הרמב"ם שכולם שכחו

רבים מכירים את דברי הרמב"ם, מורה נבוכים ג' לב', שהקרבת נועדו, להרחיק את ישראל, מעבודה זרה שהיתה באותה תקופה, אבל מי זוכר את הרמב"ם בהלכות מעילה? כתב הרמב"ם, מעילה ח' ח', 'ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו טעם ולא ידע לו עילה, אל יהי קל בעיניו ולא יהרוס לעלות אל ה', פן יפרוץ בו.. וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשביל

עבודת הקרבנות העולם עומד... מרכזי הקניות, מלאים בכל סוגי הבר, אנשים צורכים בשר בכמויות, אבל כשמגיעים לענין הקרבנות, כולם נעשים לפתע צמחונים, ותמהים על הצורך לשחוט עז או כבש, לכפר על חטאינו. אומר הרמב"ם, לכל הצמחונים המדומים, זהו חוק שחקק הקב"ה, ואין לך רשות להרהר אחריו.

באותה הלכה, מונה הרמב"ם בכלל החוקים הבלתי מובנים, את פרה אדומה ושעיר המשתלח, 'אמרו חכמים, חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן, ואומות העולם משיבין עליהן, כגון.. פרה אדומה ושעיר המשתלח, וכמה היה דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם, שהיו משיבין על החוקים. וכל זמן שהיו רודפין אותו בתשובות השקר, שעורכין לפי קוצר דעת האדם, היה מוסיף דביקות בתורה...'. יש לשאול, מדוע השעיר המשתלח, מקבל התייחסות נפרדת מכלל הקרבנות? גם האבן עזרא כתב, ויקרא טז' ח', 'המשתלח איננו קרבן, כי לא ישחט', אבל העלים סודו. הרמב"ן שם כתב לגלות הסוד, 'צוה הקב"ה ביום הכפורים שנשלח שעיר במדבר, לשר המושל במקומות החרב.. וחלקו מן האומות הוא עשו, שהוא עם היורש החרב והמלחמות, ומן הבהמות, השעירים והעזים, ובחלקו עוד השדים הנקראים מזיקין בלשון רבותינו, ובלשון הכתוב שעירים, כי כן יקרא הוא ואומתו שעיר. ואין הכונה בשעיר המשתלח שיהיה קרבן מאתנו אליו חלילה, אבל שתהיה כוננתו לעשות רצון בוראנו שצונו כך.. ומפני זה.. אומות העולם משיבין עליהם.. כי יחשבו שאנו עושים כמעשיהם'. לפי דברי הרמב"ן, משלחים את השעיר, בצד ד', לשרם של עזי הפנים, המושל בעזאזל. אבל אם זהו סוד הענין, הרי שהדבר באמת בלתי מובן. כדרכו של הרמב"ם, ננסה בכל זאת להלן, להטעים את הדבר, כפי קוצר השגתנו.

עוזא ועזאל

תנא דבי רבי ישמעאל, יומא סז:, עזאזל - שמכפר על מעשה עוזא ועזאל'. מסביר רש"י, 'עוזא ועזאל, מלאכי חבלה, שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין, ועליהם נאמר, ויראו בני הא-להים את בנות האדם, כלומר, על העריות מכפר'. הפסוק שמביא רש"י, בראשית ו' ב', 'ויראו בני הא-להים את בנות האדם כי טובות הנה, ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו'. מסביר שם רש"י, 'מכל אשר בחרו - אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה'. היו פרוצים בעריות, בניאוף ומשכב זכר. מה עושים מלאכים בארץ, ומה להם ולעריות? מספר המדרש, ילקוט שמעוני, בראשית מד', 'שאלו תלמידיו את רב יוסף, מהו עזאל? אמר להם, כיון שעמדו דור המבול ועבדו עבודה זרה, היה הקב"ה מתעצב. מיד עמדו שני מלאכים, שמחזאי ועזאל, ואמרו לפניו רבונו של עולם, הלא אמרנו לפניך כשבראת את עולמך, מה אנוש כי תזכרנו.. אמר להם, גלוי וידוע לפני, אם אתם שרויין בארץ, היה שולט בכם יצר הרע והייתם קשים מבני אדם. אמרו לו, תן לנו רשות ונדור עם הבריות, ותראה איך אנו מקדשין שמך. אמר להם, רדו ותדורו עמהן. מיד קלקלו עם בנות האדם, שהיו יפות ולא יכלו לכבוש את יצרן...'. ומסיים שם המדרש, 'עזאל לא חזר בתשובה, ועדיין הוא עומד בקלקולו, להסית בני אדם לדבר עבירה, בבגדי צבעונין של נשים...'.

אז לפי דברי תנא דבי ר' ישמעאל, השעיר לעזאזל, מכפר על חטא העריות. אבל לכאורה, הרי למדנו במשנה שבועות, שמכפר על כל עוונות ישראל? כן הקשה בתורה תמימה, ויקרא טז' הערה לט', 'וצריך עיון, הא בסמוך בפרשה מבואר, שמכפר על כל העוונות, ולמה תפס דוקא עוון עריות? וצריך לומר, דעיקרו בא לכפר על עוון עריות, ורק כשמתודה עליו, מתודה אגב על כל העוונות. ולפי זה, יש לומר טעם פשוט, על קריאת פרשת עריות במנחה ביום הכפורים, מפני שהוא מענין היום'. אומר התורה תמימה, אכן, עיקר עבודת הכפרה, היא על עוון עריות, ולכן, במנחה של יום הכפורים קוראים בתורה, בפרשת איסור עריות ומשכב זכר, והשעיר לעזאזל, בא לכפר בעיקר על עוון זה. השאלה, מה פשר מרכזיותו הכללית של איסור עריות, ששאר העברות, רק סובבות לו?

נחשי עזה

בשיעורנו, המכפלה החברונית, אורות חיים חגים ומועדים עמ' 293, למדנו על מפגשם של המרגלים עם 'הנפילים', שהיו בחברון. באר רש"י, במדבר יג' לג', 'ענקים מבני שמחזאי ועזאל, שנפלו מן השמים בימי דור אנוש'. שם בארנו, מדוע בחרו לשבת דוקא בחברון. אבל עיון נוסף מלמדנו, שקודם שהגיעו לחברון, היתה עיר מושבם, עזה. כך נאמר בדברים ב' כג', 'והעוים היושבים בחצרים עד עזה, כפתורים.. השמידום וישבו תחתם'. קודם שהגיעו ישראל לכבוש את הארץ, סילקו הכפתורים את העוים מעזה. מי היו העוים? אומר המדרש, בראשית רבה כו' ז', 'הנפלים היו בארץ בימים ההם, ז' שמות נקראו להם, אימים, רפאים, גבורים, זמזומים, ענקים, עוים, נפילים..'. אז בני עוזא ועזאל, המכונים 'עוים', היו גרים בתחילה בעזה. מדוע חוטאי העריות הגדולים, הלכו לגור בעזה? היש כאן ענין מהותי, מלבד דמיון שמם המקורי, לשם עיר מגורי צאצאיהם?

מוסיף המדרש שם ומבאר, מדוע נקראו 'עוים'? 'אמר ר' אלעזר בן רבי שמעון, שהיו בקיאים בעפרות כנחשים, בגלילא צוחין לחויה איויא'. בגלילא צועקים לנחש, איויא, כלומר, עוים מלשון נחשים, שהיו בקיאים בעפר הארץ, כמו הנחשים שוכני המחילות. הרחיב הרמב"ן ובאר, דברים ב' כג', 'ועל דעתי הוא שם מכונה מן החוים.. כי הטמונים בעפר יקרא הלשון רפאים.. שהנחש שוכן בחורי עפר, והחורי והעוי על שם הנחש..'. החידה הולכת וגדלה, מדוע דבקו אנשים אלו, המדומים לנחשים שוכני מחילות, דוקא באדמת עזה? אמנם, חטא הנחש הקדמוני, התחיל מתאוות עריות, שנתאוה הנחש לחוה, כאמור בב"ר יח' ו', 'ואולי משום כך מכונה הוא חויה, אך למה התיישבו החוים, שוכני המחילות, ההולכים בדרכו הפרוצה של הנחש, דוקא בעזה?

כדי שתהא עזה

אחד מבין אחד עשר סממני הקטורת, המובאים בכריתות ו., הוא הצפורן. אומרת שם הברייתא, שיש להביא יין קפריסין, ולשרות בו את הצפורן כדי שתהא עזה. מסביר רש"י,

'שתהא עזה, שיהא ריחה חזק'. יין קפריסין, עשוי מן הצלף, שהוא כאמור לעיל, העז שבאילנות. אך מדוע צריך לשרות את הצפורן, כדי שתהא עזה?

מסביר הרב קוק, עולת ראי"ה א' קמג', 'המידות הדרושות לצחצח על ידן את מושגי הרוחניות, המתמזגים בתהלוכות בני אדם.. הן צריכות להיות חזקות, עזות, איתנות, "הוי עז כנמר וגבור כארי, לעשות רצון אביך שבשמים", מוגבלות בתחומן יפה יפה.. הקפרס הוא הצלף.. ע"י הצחצוח של יין קפריסין, העז מגידולו, מתולדתו, ודיוק שמירת תחומו וגבולו, שבזה יתעלה הצפורן.. למעלה העליונה, להצטרף עם כל יסודי הקטרת, לבא אל רום מעלת הנשמה הפנימית, מכון האחדות האצילית, ולהביא שם את כל מה שנתפזר בחיים ובדבור, ע"י עזיזות הרצון בקדושתו, ושמירת חק בפעולתו'. סגולתו של הצלף בעזותו, להיות לגדר, עולה מהברייתא, שבת קנ:, 'מעשה בחסיד אחד, שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו, ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא, ונמנע אותו חסיד ולא גדרה. ונעשה לו נס, ועלתה בו צלף, וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו'. אומר הרב, כשהאורות הרוחניים, יורדים למציאות, לתהלוכות בני אדם, הם צריכים להישמר בגבול ומידה, שלא יצאו חוץ לתחומם. עזות הצלף, היא הגדר והתיחום החזק של המידות, שלא יצא שום כח או כשרון רוחני, ממקומו וגבולו. כי רק בשמירת התחומין, יוכלו כל מרכיבי הרוחניות המתגלה בעולם, להתאחד להרמוניה מתוקה ושלמה. להבנת עומק דבריו של מרן הרב, צריכים אנו לברר, מדוע מכל סממני הקטורת, הרומזים למידות שונות, דוקא הצפורן צריכה להיות עזה?

צפורן מידת היסוד

על פי המקובלים, סידור הרש"ש עה:, סממן הצפורן בקטורת, מכוון אל תיקון היסוד, היא המידה של קדושת הברית. כתב הלשם שבו ואחלמה, הקדמות ושערים ד' ב', ושם מקורותיו מהזוהר ומע"ח, ששם ד' המכוון אל מול מידת היסוד הוא, 'א-ל-ל חי ש-די', שכולו שם אחד. בשיעורנו 'יריחו תחילה', הבאנו שהשם 'א-ל-ל חי', מבטא את שכינת אור האינסוף ברוך הוא, בגוף הישראלי. עוד מצאנו, שהקב"ה מכנה עצמו בשם 'א-ל-ל ש-די', כשהוא מצוה לאברהם אבינו על ברית המילה, בראשית יז' א', 'אני א-ל-ל ש-די, התהלך לפני ויהיה תמים'. מה פשר השם הזה? אומר המדרש, ילקו"ש לך לך פא', 'אני א-ל-ל ש-די, אני הוא שאמרתי לעולמי די, שאלמלא שאמרתי לשמים וארץ די, עד עכשיו היו מותחין והולכין, אני הוא שאין העולם ומלואו כדאי לא-להותי, אמר ר' לוי, למטרונא שאמר לה המלך עברי לפני ועברה לפניו.. אמרה תאמר שמצא בי מום, אמר לה המלך, אין בך פסולת אלא צפורן של אצבע קטנה שלך גדולה קמעא, העבירי אותה, ובטל המום. כך אמר הקב"ה לאברהם, אין בך פסולת אלא הערלה בלבד, העבר אותה ובטל המום'.

כשאור האינסוף נכנס למציאות הארצית, העולם מתחיל להימתח מהאינסוף הממלאו כביכול, עד שהקב"ה עושה פלא עצום, ומעמיד את המציאות הסופית הגבולית, שתוכל לעמוד ולהכיל בתוכה, אור אינסוף. זוהי משמעות השם ש-די, נוטריקון, שאמר לעולמו

די. מידת היסוד, היא מידת התיחום והדיות של העולם. להעמיד כל דבר על גבולו הנכון. עד כאן ולא יותר. די. כל דבר במקומו, ואינו יוצא חוץ לתחומו.

נשים לב, שהמדרש השווה את הערלה, לצפורן ארוכה מידי. אפשר שסממן הצפורן, מכונה כך, על שם הצפורן שבאדם, המכוונת למילתו. יש בענין זה מקורות רבים, אך לא זה המקום לפרטם. אך מה הענין בצפרניים?

משולחן ערוך, הלכות מילה רסו' יא', ועוד מקומות, עולה, שסימן לתינוק שנגמרה צורתו כראוי, הוא גמר שערו וצפרניו. השערות, הצפרניים, והערלה, הם קצוות גופו של אדם. האדם צריך לשמור על גבולות גופו, שלא יצא חוץ למידתו הראויה והבריאה. אם יניח למותרות גופו, לגדול בלי תיחום, ידבק בהם הלא טוב. לכן, פסק השולחן ערוך רס' א', 'ומצוה לחוף הראש ולגלח הצפרניים בערב שבת'. והוסיף שם הרמ"א, 'ואם היו שערות ראשו גדולות, מצוה לגלחן'. ובגמרא נידה יז., שהביא המשנה ברורה שם להלכה, 'תנו רבנן, ג' דברים נאמרו בצפרניים, שורפן - חסיד, קוברן - צדיק, זורקן - רשע'. משום שכח הלא טוב דבק במותרות הגוף, גם לאחר חיתוכם.

זהו העומק בדברי מרן הרב קוק, בענין שריית סממן הצפורן. דוקא את הצפורן בקטורת, שורים בין של צלף, 'כדי שתהא עזה', ותעמוד על מידתה. כי זהו כל ענין היסוד, העמידה על התחום המדויק, שגזר א-ל חי ש-די, האינסוף ברוך הוא, שאמר לעולמו די. על פי דברים אלו, העזות הישראלית, היא בעצם שמירת תחום הקדושה והצניעות, על פי מצות בוראנו, בתורה הקדושה. הבנה זו מתחברת לכך, ששילוח העז לעזאזל, הבא לכפר על חטא העריות, נעשה דוקא ביציאת השליח חוץ לתחום. אך עדין לא ברור, מדוע דוקא במידת היסוד מודגשת הדיות, הלא כל חטא הוא בעצם יציאה חוץ לתחום? ומה פשר דחיפת העז לעזאזל, והתפרקותה לאברים אברים?

יסוד אחדות העולם

כתב מרן הרב קוק, אורות הקודש ג' עמ' שא', 'הטעם העתיק של המילה, המעטת תאות המין, הוא חובק כללים רחבים של המדע.. של דעת אחדות ד'.. מבשרו יחזה אדם אלוק. אם יש באדם כח, לאחד את כל כחות נפשו וכל נטיותיו, למטרה שכלית ומוסרית אחת, כבר רואה הוא את האחדות בעולמו הפנימי, והאחדות של העולם הכללי מתבררת אצלו יותר ויותר. וכשהוא מוצא שכחותיו פרודים הם, כשאינו יכול לצייר שלטון כללי על נטיותיו ותאוותיו, אז מחליט הוא, שהעולם הגדול כמוהו מפורד הוא גם הוא, ושאיין אחדות במציאות'. אומר לנו מרן הרב, ברית המילה, המתחמת ומגבילה את תאות הקשר שבין איש ואשה, היא המפתח לאמונת אחדות העולם. היא המפתח להרמוניה פנימית אישית, שתוביל את האדם להאמין, באפשרות ההרמוניה העולמית. כשהאדם מצליח לראות את כל תאוותיו, מתחברות באחדות בריאה, עם כל שאר אישיותו ואמונתו, זוכה הוא לאחדות פנימית, ומתוך כך, מאמין הוא שגם העולם בחוץ, הוא עולם אחדותי. מה שאין כן, מי שמוצא בתוכו פירודים, תאוות סותרות לאידיאליו, שכביכול

אינו מצליח להתגבר עליהן, יחליט שגם העולם שבחוץ, ממש כמו המתרחש בתוכו, מפורד וחסר יכולת אחדות.

'התאווה המינית, כוללת בעצמותה, ובסעיפי התאוות החומריות... הכלולים בה, את החלק היסודי מכל הנטיות כולן...'. תאוות הקשר בין איש ואשה, כוללת בתוכה את כל התאוות כולן. אין לך תאווה חומרית כל כך רוחנית, סוערת ומלאת חיים, כתאווה זו, העומדת על נקודת החיבור בין הרוח והחומר, ומבטאה את השתוקקות האדם, לצאת מפרטיותו הפירוודית, לאהבה ולאחדות כוללת. מה שיעשה האדם בתיקון תאוה זו, ישפיע על כל אישיותו כולה.

'אם היא עומדת באדם במצב כזה, שהרוח האצילי שבו, יוכל לעלות גם עליה להקיפה, לאחדה עם כל המון הכחות הגשמיים והרוחניים שבאדם, למטרה אחת מוסרית עליונה, אז האחדות מתגלה בעצמותו, וגילוי האחדות האלוקית מתחזה בו בבשרו'. אם יצליח האדם לחבר תאוה זו, לאידיאל הכללי של חיו, להיותה מוסרית ואידיאלית, ואינה חיה בסתירה לאישיותו, לאמונתו, ולאידיליו, הרי שיזכה לאחדות האלוקית שתתגלה בו, ואף בבשרו ממש.

'השיקוע של רוח האדם בתוך תאוות המין, עד לכדי צלילה גמורה, עד לכדי אוטם האידיאליות והמוסריות בחוגה, גרמה את תכונת הערלה...'. הערלה, היא בעצם, מציאות פתולוגית גופנית, המבטאה את הפרדת תאוות המין, מן המוסר. כאילו כשמגיע האדם לענין החיבור בין איש ואשה, שוכח הוא את כל אידיאליו. 'ההשקפה הפסימית בעולם, שהיא נאותה לירידה מוסרית, היא נותנת כח דוחף, להנתקתה של תאוות המין מן האידיאליות, שכיון שהמציאות בכללה היא רעה רבה, איך יהיה אידיאל להרבות יצורים אומללים. ולפי זה, לכל הנטיה כולה, אין שורש באידיאל, רק התפרצות התאווה, היא שעושה את דרכה'. מי שמסתכל על העולם באופן פסימי, למה שיביא ילדים? למה להרבות יצורים אומללים. תאוות המין אצלו, מנותקת מכל אידיאל, ואינה אלא התפרצות תאוותנית חסרת מעצורים. 'לא כן היא השקפת הטוב העולמי, ההשקפה האופטימית... היא נותנת מקום לאידיאליות להתפשט גם על הנטיה המינית. ואם ירד טבע הבשר ויצר לב האדם עד כדי התפתחותה של הערלה, הנה יסול לו האדם את דרכו האצילית בתיקון ברית קודש, על ידי המילה, ואז ימצא את כל כחותיו נטויים למטרה כללית אידיאלית קדושה, ומבשרו יחזה אלוהים, ויקדש את קדושו ישראל, ד' אחד'.

האופטימיות האמונית הישראלית, הרואה את כל העולם מחובר לשורשו בד' אחד, ואת הטוב הולך וכובש את העולם, ומסלק את זוהמת הרוע של הנחש, כשכולו שואף ושוטף לאחדותו ההרמונית העתידית, הרי הוא מתייחס לתאוות המין, ככשרון טהור וקדוש, המוליד חיים מאושרים, ילדים נפלאים, טהורים וקדושים, שימישו את מלאכת תיקון העולם, ויאהבו, וישמחו, ויתחברו ויחברו בקדושה, את כל העולם כולו, לאושרו הגדול בד' אחד. מידת היסוד, היא אם כן, המפתח והיסוד להרמוניה מוסרית פנימית בתוך האדם, שמחזקתו במאבקו, לאחדות העולם כולו.

מתחיל בפירוד ומסיים בחיבור

כתב ר' חיים ויטאל משם האר"י, פע"ח צא.. שבערב שבת 'יקוץ צפרניו, להעביר מהם זוהמת הנחש, דפרח באוירא ואזיל בפירודא, שארי בחבורא וסיים בפרודא..'. הנחש מתחיל בחיבור כביכול, אך למעשה מוביל את העולם לפירוד. מה פשר הדברים?

כתב מרן הרב, אורות הקודש ב' תלט', 'שני קוים עוברים לפנינו, בהדרכת הכלל והפרט, קו המבדיל, וקו המחבר.. ובכלל, הרי הוא התוכן הרחב של הבדלת ישראל מן העמים.. אבל בתוך עמקה של הבדלה זו התחברות והכללה גנוזות הן, כלולות הן בכללותה.. האומה המיוחדת, סגולה מכל העמים. בשמרה את כל סגולותיה הפנימיות, בהתבדלה מכולם, הרי היא מוכנה להתכשר להעשות לאור גוים, ותשועת אפסי ארץ..'. בהדרכת החיים בכלל, ישנן שתי תכונות, הבדלה וחיבור. ההבדלה הנכונה, שמירת התחומים שקבע הקב"ה בעולמו, דוקא היא שמאפשרת ומביאה לידי החיבור הגדול של פרטי המציאות, בהכללה בריאה, קדושה וטהורה. 'וזאת היא נחלת ד' בכל דרך הקודש, הפרדה על מנת התחברות'. זוהי הדרך הכללית בעבודת ד', הבדלה בין קודש לחול, בין ישראל לעמים, בין אשתנו המותרת לו לבין הנשים האסורות לו, שדוקא היא המביאה, את ההתחברות הקדושה. 'להיפך מההכללה הגסה, המדברת גדולות ואומרת לאגד הכל בחבילה אחת, ומאבדת את כל הוד רוחני ואצילי. וסוף כל סוף על ידי החשכת החיים, נעכר אור הדעת הצלול, והאהבה הגסה המיוחדת של כל בריה מתגברת ונעשית מזוהמה, עד שהכל מתפרד.. סטרא אחרא שרי בחיבורא וסיים בפירודא, וסטרא דקדושה שרי בפירודא, וסיים בחיבורא..'. דרכו של הסטרא אחרא ומשרתו, לדבר גדולות על אהבה חופשית, ללא גבולות, שבירת כל תחום וגבול, כביכול מתחיל הוא בחבור גדול, אבל מביא הוא את האדם לפירוד נורא ואיום, סתירות פנימיות, גירושין ומחלוקות, וכן הלאה. שרי בחבורא וסיים בפירודא. לעומת זאת, סטרא דקדושה מתחיל כביכול בפירוד, זו אסורה לך, וזו יכולה להיות מותרת לך, אם תשא אותה כדת משה וישראל. וגם אז, תהיה אסורה לך, בזמנים מסוימים. הפרדה בין גברים ונשים, איסור עריות ומשכב זכור, הבדלה בין ישראל לעמים ובין קודש לחול, אבל דוקא בתחומין האלו, מביאה הקדושה את העולם כולו, על כל פרטיו, לאהבה ההרמונית הגדולה מכל. שרי בפירודא, וסיים בחבורא. על פי דברי הרב, נבין את דבריו של האר"י הקדוש הנ"ל. הנחש פורח באויר, מדבר גדולות ונצורות, אך ללא שמירה על גבולות ההלכה. מתחיל בחיבור ללא גבולות, ומביא בצביעותו ורשעותו, את העולם, ואת כל מי שנופל ברשתו, לפירוד הנורא. עתה נוכל להציע, כי זהו סוד התפרקות העז, לאברים אברים. היציאה חוץ לתחום, שבירת מידת היסוד, עלולה להביא את העולם למצב פירודי, אברים אברים.

תהפוכות הנטיות הטבעיות

יש הטוענים, שמשכב זכור הוא נטיה טבעית גנטית, וכי יש לקבל את השונה כפי שהוא, עם נטיותיו השונות. אכן, יש לקבל באהבה גדולה כל יהודי, כי כל יהודי הוא יהודי קדוש,

גם אם הוא מחלל שבתות בפרהסיא, וגם אם נפל לכל חטא אחר. אנחנו אוהבים כל יהודי, ומצווים לעזור לו לעלות על דרך המלך, דרך ד'. אבל דוקא משום כך, דוקא משום האהבה הגדולה שאנו אוהבים כל יהודי, איננו יכולים להניח לו ליפול בטעותו, על ידי מתן הכשר כביכול, למעשיו הלא טובים. יש לאהוב יהודי, גם אם נפל למשכב זכור, ולהתאמץ בעדינות ובאהבה, ועם המון המון סבלנות ורגישות, לעזור לו לצאת מנפילתו. ודאי שאין לפגוע בו, וגם לא להשלותו, ולא לדחוף אותו, לשקוע עמוק יותר בצרתו.

באשר לטענה בדבר טבעיות התופעה, כתב מרן הרב קוק, אורות הקודש ג' עמ' רצז', 'ההתעוררות של המדע החדש, על דבר הנטיה הטבעית שיש לאלו בני אדם מראשית יצירתם [בכ"ק: למשכב זכר], ובשביל כך חפצים הם לעקור את המחאה המוסרית בזה, אבל דבר אלוקינו יקום לעולם'. כבר בזמנו של הרב, ניסו לטעון מדעית, שיש אנשים בעלי נטיה טבעית הפוכה. אומר לנו מרן הרב, דבר אלוקינו, שאסור זאת בתורתו, יקום לעולם. 'וכבר פירש בר קפרא על זה, תועבה, תועה אתה בה, שהיא נטיה רעה, שצריך אדם וכללות האדם להלחם עליה'. משמעות המילה תועבה היא, תועה אתה בה, מאבד את הדרך, וחושב שזה דבר טבעי, וממילא אולי זה בעצם ראוי ומותר, אבל אין זו אלא טעות, שצריך אתה להתגבר ולצאת ממנה.

מה לנו יותר טבעי מערלת האדם, שאנו מצווים להסירה? מדוע דוקא יצר של משכב זכור קיבל הכשרה על ידי עוזבי התורה, ולא כל מיני יצרים נוספים טבעיים לכאורה, המשתוללים בחלק מבני האדם, שהקל שבהם, הוא היצר לשאת יותר מאשה אחת, שמלבד חרם דרבינו גרשום שהיה הראשון לאסור זאת, הינו היום גם עברה פלילית. מי שמבין, כי זוהמת הנחש חדרה לתוך האנושות, וכל מהלך ההסטוריה העולמית, הוא מהלך של התנקות עצמית פנימית, הרי אינו מתרשם מהופעת דברים בלתי טבעיים, באיצטלה טבעית בתוך האדם, ואפילו אם יש לעיוותים אלו, סימוכים פתולוגיים.

מידת היסוד, היא שמירת התחומין, שם ש-די, אמירת די האלוקית, של בורא העולם, הנותן חיים לכל יצור ולכל נברא. הוא יתברך אמר די, לכל יציאה מן הסדר, גם אם צריך האדם להתאמץ עליה. הדיות הזו, היא יסוד כל התיקון כולו. על כן, עיקר הכפרה ביום הכפורים, היא על חטא העריות, חטא שבירת התחומין, המביא לפירודיות הנוראה, העושה מהכל 'אברים אברים'. לכן, כל שאר העברות, אינן אלא נלוות וטפלות לעריות.

שערותיו של שמשון

ישאל השואל, מדוע אם כן מצווה הנזיר, שלא לגלח שערות ראשו? האם הוא אינו צריך לתחם את גופו? ומדוע שמשון הגיבור, זוכה לכל כוחו, דוקא משערותיו הארוכות? כתב ר' חיים ויטאל משם האר"י הקדוש, פע"ח סג., 'שצריך האדם להיות מורא אלוקיו על ראשו.. והוא השכינה המקפת ראשו של אדם.. והנה הנזיר אין לו מקיף זה, כי כל מקיפים אלו, הם פנימיים בו.. וזהו סוד האמור בשמשון, ומורא לא יעלה על ראשו, כי אין לו מקיפים למעלה, כי כולם תוך ראשו פנימיים'.

דברים אלו קדושים ועמוקים, ומצריכים לימוד עמוק וארוך להבנתם המלאה, אבל אנו ניקח מהם רק קצה של הבנה. באופן פשטני נאמר, כי יש גבול ומידה, לגודל האורות, שיכול האדם לקלוט בתוכו פנימה. האורות היותר גדולים, שאינם נכנסים לתוך האדם, מקיפים הם אותו מבחוץ. אורות מקיפים אלו, לגודל עוצמתם, מוגנים הם מפני כוחות הטומאה. הנזיר, נקרא כך, גם מלשון נזר, כתר, הרומז לאורות המקיפים שסביב ראשו של אדם, כי בשונה מכל אדם, זוהה הנזיר, שאורות גדולים אלו, יכנסו באופן פלאי, לתוכו פנימה. בשל הגנתם של אורות אלו, אין הוא צריך לחשוש מאחיזת הלא טוב, במותרות גופו, ומגדל הוא שערותיו. על פי זה אפשר להציע, תשובה לתמהים, כיצד זה אין מסתפרים בחול המועד, ומדוע שיכנס לשמיני עצרת או שביעי של פסח, עם שערות ארוכות. כי באורות הנפלאים של הרגלים, כולנו מתמלאים אורות מקיפים כנזירים, והשערות יוצאות מגדרן הרגיל.

המשנה אומרת, סוטה ט: 'שמשון הלך אחר עיניו, לפיכך נקרו פלשתים את עיניו'. רבים חושבים, שמששון חטא בראיית נשים. אבל הגמרא שם שואלת, כיצד ידעה דלילה, שמששון אכן גילה לה את סודו האמיתי? 'אביי אמר, ידעה בו באותו צדיק, דלא מפיק שם שמים לבטלה, כיון דאמר, נזיר אלוקים אני, אמרה, השתא ודאי קושטא קאמר'. ידעה דלילה שמששון הוא צדיק, שאינו מוציא שם שמים לבטלה, כיון שאמר, נזיר אלוקים אני, ידעה שאמת אמר. אם הוא כזה צדיק, אז מה פירוש, 'הלך אחר עיניו'?

מסביר ר' צדוק הכהן, ישראל קדושים ה', 'דהלך אחר עיניו ובתר ישרותו.. והיינו שהוא הכיר בנפשו, כי עיניו נקיים.. וידע כיון דישרה בעיניו, ודאי כך הוא רצון ה' יתברך.. וכן העיד הכתוב.. ואביו ואמו לא ידעו כי מה' הוא וגו'. ואף על פי שלמראית עיני בני אדם בעולם הזה נחשב זה כהולך אחר עיניו לחמוד בתאוות עולם הזה ולחלל קודש ה', לבעול בת אל נכר, הוא בסוד (קהלת ח' ט') עת אשר שלט האדם באדם, לרע לו לאדם בליעל. ובאמת בטח בנפשו, דעינו לא יכול להכניס בלבבו חמדות זרות כלל.. נחשב זה לחטא מה שהכניס עצמו לענין כזה ולתקיפות כזה, לסמוך על עצמו כל כך.. שמששון ידע, שאין ללא טוב, שום שליטה עליו. ה"כתפים" שלו, היו ברוחב שישים אמה, כח היסוד. לכן נכנס לעומק טומאת הגוים, ביודעו, שלא רק שלא יפגע יסודו, אלא יכה גם שוק על ירך. הלא טוב, כביכול יבוא לשלוט בו, ואז יכה שמששון אותו. טעותו הגדולה, שאף אדם כמוהו, צריך להיזהר במידת היסוד על פי חוקי התורה, אף שכוחו עצום וגדול, ולשמור על התחומין ועל ההבדלה. רק כך, יושיע את ישראל. זהו שאמר יעקב אבינו, בראשית מט' יח', 'לישועתך קויתי ד', פירשו במדרש ב"ר צח', 'לפי שהיה יעקב אבינו רואה אותו וסבור בו שהוא מלך המשיח, כיון שראה אותו שמת אמר.. לישועתך קויתי ה'". יתכן וחשב יעקב אבינו, שבזו הדרך ינצח משיח את כל הלא טוב שבעולם, אבל כשראה שאינו מצליח, אמר, לישועתך, בכוח תורתך ואורך, ולא למראה עיניו, יצליח המשיח.

תפיסתו של שמששון, לצאת חוץ לתחום בכח נזירותו, ולהכות בלא טוב במקומו הוא, מבוטאת בסיפורי גבורתו. בתחילה הוא מכה את האריה, וכשהתמלאה גויתו בדבש, אמר שמששון, שופטים יד' יד', 'ומעז יצא מתוק', היינו, ממלחמת היסוד שלי, היוצא חוץ

לתחום ומנצח, עוד יצא מתוק. אחר כך, הוא שורף את שדות פלישתים, עם לפידים שקשר בזנבות השועלים. מה פשר היצירתיות הזו? במלחמת עמלק, דברים כה' יח', נאמר 'ויזנב בך כל הנחשלים אחריו'. פירש רש"י, 'ויזנב בך, מכת זנב, חותך מילות וזורק כלפי מעלה'. זנב רומז למקום מילתו של אדם, ועמלק היו חותכים מילות של ישראל, וזורקים כלפי הקב"ה, באלה בחרת. הוסיף תרגום יונתן, שהיו אלה אנשים משבט דן, שהיה בידיהם עבודה זרה, והיה הענן פולטם. ובעל הטורים כתב, 'ויזנב בך. בגימטריא זה מילה. כל הנחשלים אחריו. בגימטריא זה היה שבטו של דן'. אז שמשון שבא משבט דן, שם לפידי אש, בזנבות השועלים, המכוונים למקום ערלת פלישתים, כמו לומר, שאש נזירותו, ומידת היסוד המתוקנת אצלו לחלוטין, תכה בפלישתים במקום קלקולם כידוע. לבסוף, היכה אותם בלחי חמור, כמו לומר, בשיא החומריות שלכם, אכה אתכם. אבל שיטתו זו של שמשון, לא צלחה.

עזה – היסוד שבמלכות

עתה נוכל להבין, מדוע נפל שמשון דוקא בעזה, מדוע העלה את שעריה לחברון, ומה פשר דברי הגמרא, שדלתות עזה אינן פחותות משישים אמה.

מידת היסוד היא המידה השישית. בקריאת שמע על המיטה, המכוונת להגנה על קדושת הברית, בנוסח שעל פי תורת הסוד, מכוון הכל למספר שישים. הפסוק, 'הנה מיטתו שלשלמה.. שישים גיבורים סביב לה..', נאמר ג' פעמים, כדי לקבל שישים תיבות. בפסוקי ברכת כהנים, יש שישים אותיות. מתוך 'יושב בסתר עליון', אומרים שישים תיבות, ועוצרים. ובאמירת 'אנא בכח', בתוספת חזרה ג' פעמים, על המשפט המכוון לאותו יום בשבוע, מתקבלות שישים תבות. הגמרא מדגישה שדלתות עזה, היו בגודל שישים אמה, כדי ללמדנו שענינה של אדמת עזה, הוא במידת היסוד. אמנם מידת היסוד הכללית, מודגשת בישראל, כמידתו של יוסף הצדיק, ומאירה בשכם, אבל העיר עזה שבנחלת יהודה, היא מידת היסוד שבתוך ענינו הרוחני המיוחד של יהודה, הוא שבט המלוכה וההנהגה בישראל. מידת היסוד שבמלכות ישראל. כשמגלה שמשון, שלמרות נזירותו הקדושה וצדיקותו העילאית, הצליחו נחשי עזה להפילו, עוקר הוא את דלתות העיר עזה, ומעלה אותם לחברון. זהו למעשה, נאומו האחרון של שמשון הצדיק. בדרך זו, מבקש הוא ללמדנו לדורות, ששערי הנצחון על טומאת ערלת פלישתים, אשר התיישרה בעזה עיר היסוד, אינה כפי שחשב, בהתחכמות פוליטית, המסתירה את כוונותיה האמיתיות, בהיטמעות והתערבבות עם הפלישתים. הדרך לפתוח את דלתות עזה, ולגלות את אור קדושת היסוד, הגנוז באדמתה הקדושה, מתחילה בחברון. תלמדו מכלב, אומר לנו שמשון, הוא הבין נכון את הסוד של חברון, ולכן נעשה עז בקדושה. אל תלכו בדרך הפתלתלה. לכו ישר וגלוי, שלמים עם עצמכם ועם סגולתכם, בראש מורם. את זה הוא עושה בחצי הלילה, בזמן של מלכות בית דוד המתייסדת גם היא בחברון. כמו לומר, כך בונים מדינה, כך תשיבו את מלכות בית דוד. אל תשחקו איתם משחקים של כאילו חברים, כאילו אותו דבר, כאילו התבוללות, כאילו כוכב נוסף בדגל האמריקאי,

כי בסוף תמצאו את עצמכם, זונים אחריהם. לא מנצחים את עזה, בלפידים אש קשורים בזנבות שועלים, אלא בראש ישראלי, בשיא הקדושה הסגולית, הגנוזה בנו, מכח אבותינו הקדושים שבחברון. כמו שהם היו מרכבה לשכינה, מחוברים לחלוטין עם הקב"ה, דבוקים בו בכל רוחם וכוחם, כך גם אתם, תוכלו לה לעזה, בדרך זו. רק כך, תוכלו להיות לראש ולא לזנב. כי עם קדושת הראש של חברון, תנצחו את הטומאה שדבקה בזנב של העיר עזה. עדין יש להבין, מה פשר דחיפת העז, מצוק גבוה וחתוך?

פרץ עוזא ועזיהו

עד כה הבנו את מידת היסוד, כשמירת התחומין והדיות, שקבע הקב"ה לעולמו, אשר היא המאפשרת את התחברות כל פרטי העולם, לאחדות הרמונית כוללת. אך נראה כי יש כאן עומק נוסף. בשיעורנו שירת הכלב, אורות חיים חגים ומועדים עמ' 60, למדנו מרש"י, חבקוק ב' ד', שבית המקדש מכונה 'עופל', בישיעהו לב' יד', מלשון עזות. משום שכל החיבור של ישראל לד', מצריך עזות שאין כמוה, כי מי יהיו להשכיף את האינסוף, בתוך בית מוגבל, ואיזה בשר ודם, יעלה בדעתו, להתחבר עם כל גבוליותו, אליו יתברך. כל החיבור אליו יתברך, בנוי על עזות דקדושה. כתב ר' יהודה הלוי, כוזרי א' עז', 'ואל יהיה הדבר רחוק בעיניך, שרשמים אלוקיים נכבדים, מופיעים בעולם התחתון הזה, בשעה שהוכנו החומרים לקבלם. וזהו שורש ההאמנה ושורש הכפירה כאחד'. אומר ריה"ל, החיבור בין האינסוף ברוך הוא, לעולמנו החומרי, הוא בלתי אפשרי, אלא בפרטי המצוות, שברא הוא יתברך באופן פלאי, לשם התאפשרות החיבור. אי אפשר להתחבר אליו יתברך, אלא בתחום המצוות והכללים המדויקים שברא, ורק על ידם, יתאפשר החיבור הפלאי הזה. על פי זה נוכל לומר, שהנחש שהגיס דעתו כלפי מעלה, נענש שיהיה לעולם רק למטה, יאכל עפר וישכון במחילות העפר, מורחק מהחיות האלוקיות. לכן גם חוטאי העריות מזרע עזאל, שגרמו ריחוק בין הארץ לשמים, הלכו לגור במחילות דוקא בעזה. כי כך דרכה של הטומאה, להידבק בחלק הקדושה, העומד כנגדה במדויק.

דוד המלך, מעלה את ארון הברית, שאינו אלא התגלות האינסוף בארץ, על עגלה חדשה. אבל הקב"ה ציוה, שאין לשאת את ארון הברית על עגלה, אלא ככתוב, במדבר ז' ט', 'בכתף ישאו'. כשנשמט הארון מעל העגלה, שמואל ב' ו', 'וישלח עזא אל ארון האלוקים, ויאחז בו, כי שמטו הבקר. ויחר אף ד' בעוזה, ויכהו שם.. וימת שם.. ויחר לדוד על אשר פרץ ד' בעוזה, ויקרא למקום ההוא פרץ עוזה..'. אז מניח דוד את הארון אצל עובד אדום. אחר כך מתברר, שעובד אדום התברך בברכה מופלאה, ואז מתחזק דוד, ומעלה את הארון אליו בדרך הנכונה. בדברי הימים א' טו', מצוטט דוד, בשעה שקורא לכהנים והלויים, ומזהירם להעלות את ארון הברית לעיר דוד כראוי, שלא כעזות עוזא, 'כי למבראשונה.. פרץ ד' אלוקינו בנו, כי לא דרשנוהו כמשפט'. לדרישת ד' יש כללים.

עוזיהו המלך, הצליח מאד במלכותו, עד שהתגאה ורצה להקטיר קטורת בבית המקדש, תפקיד המיוחד בצו ד', אך ורק לכהנים. מתאר הנביא, דברי הימים ב' כו', 'וכחזקתו, גבה

ליבו עד להשחית.. ויבוא.. להקטיר על מזבח הקטורת.. ויבוא עזריהו הכהן.. ויעמדו על עוזיהו המלך ויאמרו לו, לא לך עוזיהו להקטיר.. צא מן המקדש כי מעלת.. ויזעף עוזיהו.. והצרעת זרחה במצחו.. עוזיהו בעזותו, פורץ את הכללים, ונענש בצרעת.

אמר רב דימי משם רבי יוחנן, יומא מא:: 'ש'לש לשונות שמעתי, אחת של פרה, ואחת של שעיר המשתלח, ואחת של מצורע'. יש לשון של זוהרית אדומה, בפרה אדומה, בשעיר המשתלח, ובקרבן טהרת המצורע. מה הקשר בין שלוש המצוות האלו? פרה אדומה ונגעי צרעת, ענינים גדולים הם, ומצריכים שיעור בפני עצמו, כעת נתבונן רק בקצה עניינם, להשלמת הבנת העזות שבעניננו.

המשנה אומרת, נגעים א' א', 'מראות נגעים.. בהרת עזה כשלג..'. מאד תמוה. בדרך כלל, לבן מבטא נקיות מן החטא, והנה כאן מתוארת הבהרת, עזה כשלג? אמר ר' יהודה הלוי ב"ר שלום, במדבר רבה ז', 'על י"א דברים הצרעת באה.. ועל הנכנס בתחום שאינו שלו..'. צרעת באה על מי שמנסה לעלות לשמי שמים ולהוריד את האור, בלי שמירה על התחומין, שלא כמשפט. הוא הופך את הענג, של החופש הנשמתי האינסופי, לנגע לבן, על שם מקורו באינסוף. כך גם באר מרן הרב קוק, גם בענין המוציא שם רע לחבירו, שדיבורו יוצא חוץ לתחום, קובץ ג' רנו', 'כשהדיבור הרע פרץ גבוליו, כשכח הזהמא הבשרית, והצד העכור שבחיי הרוח, שלח את ארסו והרחיב את ענפיו, אין השפעתה של הנשמה העליונה מתגלה..'. רעיון זה עומד גם בעומק סודה של פרה אדומה, הבאה לטהר מטומאת מת, ומבטאה למעשה את השורש ממנו בא המות לעולם. אי הנכונות להתחבר לכללי התפשטות האור, כפי שציוה הקב"ה בתורתו, הופכת את הרחמים הגדולים של אור האינסוף, לדינים אדומים, רח"ל. זו היתה דרכו של עשו האדומי, השעיר הגדול, שלא היה מוכן לקבל את השתלשלות האור השלבית, במהלך הדורות, על פי משפטי התורה, רצה לקפוץ לשמי שמים שלא כמשפט, עם הלכלוך החטאי, והפך את הרחמים לדין.

עוז המלכות בישראל

דרש רבן גמליאל, שבת ל:, 'עתידה אשה שתלד בכל יום.. ליגלג עליו אותו תלמיד, אמר, אין כל חדש תחת השמש. אמר לו, בא ואראך דוגמתן בעולם הזה, נפק אחוי ליה תרנגולת'. עוד דרש, 'עתידים אילנות שמוציאין פירות בכל יום.. ליגלג עליו אותו תלמיד, אמר לו, בא ואראך דוגמתם בעולם הזה, נפק אחוי ליה צלף'. התרנגול והצלף בעזותם, יודעים להוריד שפע יומיומי מלמעלה למטה. כוחם גדול למשוך חיות מן השורש, ולהוליד ולתת פרי חדש בכל יום. רבן גמליאל מלמדנו עומק חדש, לכל ענין העזות.

כשרות חוזרת מן השדה, עם הבטחתו של בועז, אומרת לה נעמי, רות ג' יח', 'ותאמר שבי בתי, עד אשר תדעין איך יפול דבר, כי לא ישקוט האיש, כי אם כילה הדבר היום'. כשדוד המלך, מחליט לבנות בית מקדש, מתגלה הקב"ה לנתן הנביא מיד באותו לילה, ושולחו לומר לדוד, שלא הוא יבנה הבית, שמואל ב' ז', 'ויהי בלילה ההוא, ויהי דבר ד' אל

נתן לאמר'. מביא רש"י, 'אמר רבי חנינא בר פפא, אמר לו הקב"ה לנתן, האדם הזה שאני משלחך אצלו, מהיר הוא, שמא ישכור פועלים ונמצאתי מפסידו, מהר ואמור לו, לא אתה תבנה הבית'. בועז, שהיתה בו עזות, ודוד המלך שיצא ממנו, היו בעלי עזות של משיכת האור מן האינסוף, והורדתו בזריזות ובחוזק אדיר, על פי משפטי התורה, למציאות הארצית. הם היו גואלים עזים וחזקים.

ראובן בן יעקב, ניסה להיות כזה, להוציא דברים ממחשבה לפועל באופן מידי, אבל יעקב אבינו מוכיחו, בראשית מט' ד', 'פחז כמים..'. מה פירוש המילה 'פחז'? ר' יהושע אומר, שבת נה::, ראשי תבות, 'פסעתה על דת, חטאת, זנית'. כך לא מורידים רעיון לארץ. אין זו עזות דקדושה. אי אפשר להוריד אור מלמעלה, נגד משפטי התורה. זו לא אהבה, לא תיקון, ולא שום דבר, רק חטא וזנות. גם בימינו ראינו בולדוזר ללא ראש, בעל כח עז, להוציא דברים אל הפועל. התוצאה היתה הרס הישובים היהודיים בעזה. הכשרון האדיר של בועז ודוד היה, להוריד את האור מלמעלה, בעזות דקדושה, שהיתה מחוברת ויונקת, משמירה על דת התורה. זהו בעצם, הסוד הגדול של מידת היסוד. השתלשלות השפע, מן המוח שבראש, בטהרתו ובקדושתו, עד ליסוד המתחבר ומשפיע לארץ. הסוד הגדול של הורדת האור משמי שמים לארץ, הוא סודה של מידת היסוד, עזות דקדושה.

אלא כמצליף

אומרת המשנה, יומא נג::, שהכהן הגדול היה מזה את הדם בקודש הקודשים, 'אחת למעלה ושבע למטה, ולא היה מתכוון להזות לא למעלה ולא למטה אלא כמצליף. וכך היה מונה: אחת, אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלש, אחת וארבע, אחת וחמש, אחת ושש, אחת ושבע'. יש להבין מה פשר שיטת הספירה המיוחדת הזו? ומה פירוש 'לא למעלה ולא למטה', והרי נאמר במפורש שהיה מזה אחת למעלה ושבע למטה?

מסביר רב יהודה, זבחים לח.. שמצליף פירושו, 'כמנגדנא', היינו, כמו תנועת יד המלקה. ובתוספות שם הסביר משם הערוך, 'שמרים ידו ואינו מכה עד שיורד'. כלומר, ההזאה חייבת להיות בדרך של הרמת היד והורדתה. מדוע? ועוד יש לתמוה על לשון המשנה, 'ולא היה מתכוון להזות, לא למעלה ולא למטה', מה שייכת כאן כוונה? ומה פשר הלשון המיוחדת הזו, 'כמצליף', עד שכתב שם רש"י, 'כמצליף, לא ידעתי לשונו? הרשו לי להציע פרשנות חדשה, העולה מתוך כל מה שלמדנו, ועשויה לשפוך אור חדש, על כל ענין כפרת שעירי יום הכפורים.

שני השעירים אינם אלא מהלך כפרה אחד שלם. שניהם יוצאים לדרך, עם כשרונות זהים, אבל כל אחד מהם, מייצג בחירה בדרך שונה, להורדת אור האינסוף ברוך הוא, לארץ. העז שהולכת לעזאזל, מתייחסת לאינסוף כצוק חתוך, שאי אפשר להורידו לארץ. היא לא יורדת מן הצוק, אלא נדחפת על חיתוכו הבלתי ניתן לירידה, וניתקת ממנו. התוצאה היא, שהיא נעשית אברים אברים, פירוודיות שאינה יכולה להתחבר לד' אחד. לעומת זאת, העז שהולכת לקודש הקודשים, מזה הכהן את דמה, לא למעלה, לא בכוונה

לשמים בלבד, ולא למטה, ולא לארץ בלבד, אלא כמצליף. מצליף מלשון צלף. העזות של הורדת האור מלמעלה למטה. לכן סופר הכהן, אחת ואחת, אחת ושתיים. היינו, משיכת האור מן האחת שלמעלה לאחת שלמטה, ולשתיים שלמטה, ולכל דבר שעושים כאן למטה. חיבור שמים וארץ בעזות דקדושה. אך עדין יש לשאול, גם אם מצליף הוא מלשון צלף, מדוע הצלף נקרא כך?

אימו של שמשון, שמידתו היתה מידת עזות דקדושה, נקראה בדברי הימים א' ד', הצללפוני, לשון המזכירה את הצלף. אמרו במדרש במדבר רבה י', 'ולפי שראתה במלאך, נקראת שמה צללפוני, שהיא פונה במלאך, ואין צלל אלא מלאך, כמה דתימא, כי על כן באו בצל קורתיו.. למה נאמר הצלל ולא אמר הצל? לפי ששתי פעמים נראה לה לאשה, אחת בעיר ואחת בשדה..'. הצלף בעזותו להורדת השפע, הניכרת בפירותיו, נקרא כך, משום שהוא פונה יום ויום לשמים, ומוריד שפע לארץ בזריזות גדולה. הרחבה בענין הצל, ראו באורות חיים, חגים ומועדים, עמ' 11. שני סוגי עזים הם. האחד, פורץ דרכי התורה, וכללי השתלשלות אור האינסוף לארץ. השני, בושת פנים לו מבוראו, ודוקא מתוך כך, פורץ הוא מחסומים ומכשולים, ומחבר שמים וארץ, בעזות דקדושה.

עזות דקדושה

אפשר, ששוכני המחילות בעזה, אינם אלא תוכחה כלפינו. הם יושבים לנו על הזנב, כדי לעורר אותנו, לקום בעזות חברונית קדושה, להתחבר לסגולת האבות, שהיו מרכבה לשכינה, להתקדש ולהיטהר, ולהצליף. לא למעלה ולא למטה, אלא כמצליף. לעשות ולבנות, לאהוב ולקרב כל יהודי באשר הוא, ולהילחם באויב, והכל לעשות מתוך ספירה, של 'אחת ואחת, אחת ושתיים, אחת ושלוש..'. כך שכל העשיה כאן למטה, תהיה מחוברת ומושכת אור מלמעלה למטה, במידת היסוד המלכותית, על פי משפטי התורה, כדרכם של בועז ודוד, בעזות דקדושה.

חתימה טובה לכל עם ישראל

לשיעורים נוספים היכנסו לאתר -

רוח ירושלמית yerushalayim.org.il

לעילוי נשמת הבחור אבישי ימין ליברטי ז"ל תנצב"ה